

Překvapivý a dojemný příběh muže, který se ocitne na prahu svého obrození

henning
mankell

italské
boty

HOST

Když je zima, vždycky se cítím osamocenější.

Mráz za oknem mi připomíná chlad v mém těle. Jsem napadený ze dvou stran. Neustále však bojuju, jak proti zimě, tak proti osamocení. Proto každé ráno vysekávám díru do ledu. Kdyby v zamrzlé zátoce stál někdo s dalekohledem a sledoval, co dělám, musel by si myslet, že jsem blázen a že se chystám na smrt. Nahý muž v mrazivé zimě, který svírá v ruce sekeru a chystá se vysekat díru do ledu?

Vlastně možná doufám, že tam jednou někdo bude — černý stín proti vší té bělosti —, kdo by mě viděl a rozmýšlel se, jestli má zasáhnout, než bude pozdě. Mě však není nutné zachraňovat, protože já nehodlám spáchat sebevraždu.

Dřív v životě — v souvislosti s onou velkou katastrofou — ve mně zoufalství a vztek někdy tak nabraly na síle, až jsem uvažoval, že sám se sebou skončuju. Ale nikdy jsem se o to nepokusil. Zbabělost mě věrně provází po celý život. Dřív jsem věřil a věřím tomu i teď, že v životě jde o to, abychom nepustili otěže. Život je křehká větev nad propastí. Na ní budu viset, dokud se udržím. Potom spadnu, já i všichni ostatní, a nevím, co mě čeká. Je tam

dole někdo, kdo mě přivítá? Nebo mi vstříc pádí jenom chladná, tvrdá tma?

Moře je zamrzlé.

Letos, na počátku nového tisíciletí, je zima tuhá. Když jsem se ráno probudil do prosincové tmy, měl jsem dojem, že slyším led zpívat. Nevím, kde se ve mně vzala ta představa, že led dokáže zpívat. Možná mi to, když jsem byl malý, říkal dědeček, který se tady v šérech narodil.

Ale za tmy mě vzbudil nějaký zvuk. Nebyla to kočka ani pes. Mám dvě zvířata, která spí tvrději než já. Moje kočka je stará a ztuhlá a pes je na pravé ucho hluchý jako špalek a na levé slyší hodně špatně. Můžu kolem něj proklouznout a on si toho ani nevšimne.

Ale tenhle zvuk?

Pokusil jsem se ve tmě zorientovat. Chvilí mi trvalo, než jsem pochopil, že musí jít o led, který se pohybuje, třebaže tady v zálivu dosahuje desetacentimetrové tloušťky. Minulý týden, když jsem byl neklidnější než obvykle, jsem došel na okraj, kde se led setkává s otevřeným mořem. Bylo to víc než kilometr za posledním ostrůvkem. Led v zátoce by se tedy neměl pohybovat. On se však zvedal a klesal, skřípal a zpíval.

Naslouchal jsem těm zvukům a najednou jsem si pomyslel, že život utekl hrozně rychle. Teď jsem tady. Šestašedesátiletý muž, finančně nezávislý, se vzpomínkou, která ho neustále sužuje. Vyrostl jsem v chudobě, kterou si dnes v této zemi dokážeme představit jen stěží. Můj otec byl ušlápnutý číšník s nadváhou a máma se neustále snažila vyjít s penězi. Já jsem z téhle studny chudoby vylezl. Jako dítě jsem si tady často hrával a neměl jsem tušení o čase, který se krátí. V té době byli babička

s dědečkem ještě čínorodí, zatím nezestárli do nehybnosti a čekání. On voněl po rybách a jí chyběly všechny zuby. Ačkoliv byla vždycky hodná, v pohledu na to, jak se její úsměv otevíral jako černá díra, bylo něco děsivého.

Není to tak dávno, co jsem se nacházel uprostřed prvního jednání. Nyní už začal epilog.

Tam venku ve tmě zpíval led a já jsem přemýšlel, jestli se o mě nepokouší infarkt. Vstal jsem a změřil si tlak. Všechno bylo v pořádku, krevní tlak sto padesát pět na devadesát, pulz normální, šedesát čtyři úderů. Prohmatat jsem se, jestli mě něco nebolí. Mírně mě bolela levá noha. To se stává a nijak mě to neznepokojuje. Ale z toho ledu venku jsem se cítil špatně. Znělo to jako podivný sbor nejasných hlasů. Posadil jsem se v kuchyni a čekal do svítání. V trámech praskalo. Buď se dřevo rozpínalo mrazem, nebo se v některé ze svých tajných chodbiček pohybovala myš.

Teploměr za oknem ukazoval minus devatenáct stupňů.

Dneska udělám to, co každý zimní den. Obléknu si župan, na nohy natáhnu ustrížené holínky, vezmu sekeru a sejdu k molu. Otvor vysekám rychle, protože tam, kde dělám díru, nebývá led silný. Potom se svléknu a ponořím se do bahnité vody. Bolí to, ale když se opět vyškrábu na led, mráz jako by se proměnil v intenzivní teplo.

Do své černé díry lezu proto, abych pocítil, že pořád žiju. Potom mám pocit, že osamělost pomalu odeznívá. Jednoho dne možná zemřu šokem, až do díry vlezu. Dotýkám se dna, takže nezmizím pod ledem. Budu stát v otvoru, který brzy opět zamrzne. A tak mě najde Jansson, který po ostrůvcích rozváží poštu.

Nikdy, dokud bude žít, nepochopí, co se stalo.

Ale to mě nezajímá. Svůj domov jsem si zařídil jako nedobytnou pevnost — tady na ostrůvku, který jsem zdědil. Když vystoupím na pahorek za domem, mám výhled přímo na moře. Není tam nic kromě ostrůvků a skalisek, jejichž temné hřbety lze zahlédnout těsně nad hladinou vody nebo povrchem ledu. Když se podívám na druhou stranu, vnitřní šéry houstnou. Ale nikde nevidím jiný dům než ten svůj.

Samozřejmě jsem to takhle neplánoval.

Tento dům měl sloužit jako letní útočiště. Nikoliv jako nejzazší skanzen, který musím bránit. Každé ráno, když vysekám díru nebo se ponořím do letně vlahé vody, se znovu podívám, co se to vlastně s mým životem stalo.

Vím, co se přihodilo. Udělal jsem chybu. A neodvážil jsem se přijmout její důsledky. Kdybych tehdy věděl to, co vím dnes, co bych udělal? Nedokážu na to odpovět. Jsem si jistý jenom tím, že bych nemusel sedět tady, jako vězeň daleko na moři.

Měl jsem žít podle nastaveného plánu.

Poměrně záhy jsem se rozhodl stát se lékařem. Došlo k tomu v den mých patnáctých narozenin, kdy mě otec k mému velkému údivu pozval do restaurace. On, který byl sám číšník a který v zarputilém boji za vlastní čest pracoval jenom přes den, nikdy večer. Pokud ho povolali na večerní směnu, vymluvil se. Pořád si pamatuju matčin neklidný pláč, když občas přišel domů a oznámil, že skončil. A najednou mě chtěl vzít do restaurace. Zaslechl jsem, jak se matka s otcem hádají, jestli mi to dovolí. Skončilo to tím, že se máma zamkla v ložnici. Dělávala to, když se něco postavilo proti ní. V jistých

obzvlášť složitých obdobích trávil zamčená ve svém pokoji téměř veškerý čas. Vždycky to tam vonělo po levanduli a slzách. Já jsem spal na pohovce v kuchyni a otec si s hlasitým vzdycháním rozložil matraci na zemi.

Během života jsem se setkal s mnoha plačícími lidmi. Jako lékař jsem vídal umírající i ty, kteří se dozvěděli, že někdo z jejich blízkých onemocněl nevyléčitelnou chorobou. Ale jejich slzy nikdy nevydávaly takovou vůni, která by připomínala mou matku. Otec mi cestou do restaurace vykládal, že je precitlivělá. Pořád tápu nad tím, co jsem mu tehdy odpověděl. Co jsem vlastně mohl říct? Moje první vzpomínky patří matce, jak hodiny a hodiny plakala nad penězi, které nám chyběly, nad chudobou, která čpěla ze všeho v našem životě. Otec jako by její nářky neslyšel. Když ho po příchodu domů přivítala s dobrou náladou, bylo všechno v pořádku. Pokud ležela v posteli ve své levandulové vůni, bylo to také dobré. Po večerech se otec věnoval třídění své velké sbírky cínových vojáčků, které rovnal v souladu s rekonstrukcemi historických bitev. Než jsem usnul, sedával na okraji mé postele, hladil mě po hlavě a stěžoval si, že moje matka je příliš citlivá, a tak mi bohužel nemůžou pořídit sourozence.

Vyrůstal jsem v zemi nikoho, mezi slzami a cínovými vojáčky. A s otcem, který tvrdohlavě prohlašoval, že číšník a operní zpěvák mají společné to, že oba k výkonu svého povolání potřebují pořádné boty.

Bylo to tak, jak rozhodl. Šli jsme do restaurace. Přistoupil k nám číšník, aby přijal objednávku. Otec se složitě a velmi podrobně vyptával na telecí biftek, který si nakonec poručil. Já jsem se rozhodl pro sledě. Léta na ostrově mě naučila mít rád ryby. Číšník se vzdálil.

Bylo to poprvé, kdy jsem směl vypít sklenku vína. Ihned mi stouplo do hlavy. Po jídle mě otec s úsměvem pozoroval a zeptal se, čemu bych se chtěl v životě věnovat.

Nevěděl jsem. Už jsem kvůli němu šel na reálku. Neveselá škola se svými ošuntělými vyučujícími a chodbami čpícími vlnou mi neskýtala prostor, abych se zamýšlel nad nějakou budoucností. Podstatné bylo jenom přežít další den, nenechat se načapat, že jsem neudělal úkol, a neupoutávat pozornost. Další den byl vždy velmi blízko, nedalo se přemýšlet o horizontu, který by ležel za koncem dalšího pololetí. Nevybavuju si, že bych někdy o budoucnosti hovořil se svými kamarády.

„Je ti patnáct,“ řekl otec. „Nastal čas, aby ses zamyslel nad tím, co chceš v budoucnu dělat. Chceš se pustit do hospodské branže? Možná se po skončení školy promyješ nádobím až do Ameriky. Bylo by fajn, kdyby ses porozhlídl po světě. Jenom nezapomínej na dobré boty.“

„Já nechci být číšník.“

Odpověděl jsem velmi ostře. Nepoznal jsem, jestli to otce zklamalo, nebo se mu ulevilo. Ustrkl vína, ukazovákem si přešel přes kořen nosu a pak se zeptal, jestli skutečně nemám do budoucna žádné plány.

„Ne.“

„O něčem jsi musel přemýšlet. Které předměty máš nejradši?“

„Hudebku.“

„Ty umíš zpívat? To je pro mě novinka.“

„Neumím zpívat.“

„Nebo ses bez mého vědomí naučil hrát na nějaký nástroj?“

„Ne.“

„Tak proč máš nejradši hudebku?“

„Dirigent Ramberg se o mě nestará.“

„Co tím chceš říct?“

„Zajímají ho jenom ti, co zpívat umějí. Nás ostatních si nevšímá.“

„Takže máš nejradši předmět, kterého se ani neúčastníš?“

„Chemie je taky fajn.“

To otce očividně překvapilo. Na kratičký okamžik se zdálo, že pátrá ve svých vzdálených vzpomínkách z vlastních chudých školních let, zda vůbec takový předmět jako chemie existoval. Sledoval jsem ho jako očarováný. Měnil se mi před očima. Dřív se na něm neměnilo nic kromě jeho oblečení, bot a barvy vlasů, které mu stále více šedivěly. Teď se stalo něco nečekaného. Jako by ho zachvátila náhlá bezmoc a já jsem ho teprve teď spatřil. Ačkoliv mnohokrát seděl na okraji mé postele a plaval se mnou tady v zátocě, stále se nacházel hodně daleko ode mě. Teď, ve své bezmoci, se mi přiblížil. Byl jsem silnější než onen muž, který seděl naproti mně u bílého ubrusu v restauraci, kde kapela hrála hudbu, kterou nikdo neposlouchal, cigaretový kouř se mísil se silnými parfémy a vína v jeho sklence ubývalo.

A tehdy jsem se rozhodl, jak odpovím. Svou budoucnost jsem objevil — nebo stvořil — právě v tom okamžiku. Otec na mě pohlédl šedivě modrýma očima. Vypadalo to, že se vzchopil z bezmoci, která ho postihla. Já jsem ji však viděl a nikdy na ni nezapomenu.

„Podle tebe je fajn chemie? Proč?“

„Protože budu doktor. To člověk musí něco vědět o chemických sloučeninách. Chci operovat.“

Pohlédl na mě s náhlým odporem.

„Ty budeš řezat do lidí?“

„Jo.“

„Lékařem se nestaneš jenom se zkouškou z reálky.“

„Budu pokračovat a udělám si maturitu.“

„Aby ses mohl prsty vrtat v lidských vnitřnostech?“

„Chci být chirurgem.“

A v tu chvíli se zrodil plán mého života. Nikdy dřív jsem vůbec neuvažoval o tom, že bych se mohl stát lékařem. Neomdlíval jsem při pohledu na krev nebo injekci, ale nikdy jsem si nepředstavoval, že bych strávil život v nemocničních chodbách a na operačních sálech. Když jsme toho dubnového večera kráčeli domů, otec přiopilý, já sám ovíněný patnáctiletý kluk, uvědomil jsem si, že nešlo jenom o odpověď mému otci. Dal jsem sám sobě slib.

Stanu se lékařem. Zasvětím život tomu, že budu řezat do lidských těl.

Dneska pošta nepřijde.

Nepřišla ani včera. Zato dorazí Jansson, který tady v šérech poštu rozváží. Pro mě nic nemá. Zakázal jsem mu to. Už před dvanácti lety jsem mu oznámil, aby ke mně nejezdil, když veze jenom reklamy. Všechny ty speciální nabídky na počítače a vepřové mě dávno přestaly bavit. Pověděl jsem mu, že se nechci vydávat všanc lidem, kteří se pokoušejí ovlivňovat můj život tím, že mě nahánějí se speciálními nabídkami. V životě nejde o akční ceny, jak jsem se mu snažil vysvětlit. V životě jde hlavně o něco podstatného. Sice nevím o co, ale stejně musím *věřit*, že to je podstatné a že se skrytý smysl nachází na vyšší úrovni, než kde jsou slevové kupony a stírací losy.

Pohádali jsme se. Nebylo to naposled. Někdy mě napadá, že nás spojuje právě náš vztek. Ale od té doby už mi žádný leták nedovezl. Když mi naposledy doručil dopis, byla to obsílka z obecního úřadu. To bylo před sedmi a půl lety. V ten den zuřil vítr od severovýchodu a hladina moře klesla. Sdělili mi, že mi bylo přiděleno místo na hřbitově. Jansson tvrdil, že ho dostávají všichni. Jednalo se o novou službu — ti, kdo tu bydlí a platí daně, by měli

vědět, kde se nachází jejich hrob, pokud by se tam chtěli zajít podívat a zjistit, koho dostanou za sousedy.

Byl to jediný dopis, který jsem za posledních dvanáct let dostal. Kromě bezútešných rozhodnutí o výši důchodu, úředních dopisů a výpisů z účtu.

Jansson se vždycky objeví kolem druhé. Mám podezření, že sem musí zajíždět, aby mohl od pošty vyžadovat úhradu všech nákladů na loď nebo motorové sáně. Zkusil jsem se ho zeptat, jak to je, ale neodpověděl mi. Třeba by to mohlo být tak, že ho u té práce držím vlastně já. To proto, že třikrát týdně v zimním a pětkrát v letním období zakotví u mého mola, které ještě nevzalo za své.

Před patnácti lety tady na ostrovech žilo asi padesát stálých obyvatel. Dokonce odtud jeden člun dopravoval čtyři děti do vesnické školy. Dneska nás tu zbylo sedm, z toho jen jednomu je méně než šedesát. A to je Jansson. Je nejmladší, a tudíž nejvíc závislý na tom, abychom my ostatní zůstali naživu a dál bydleli v šérech. Jinak se odstěhuje.

Já si z toho hlavu nedělám. Nemám Janssona rád. Je jedním z nejnáročnějších pacientů, jaké jsem kdy měl. Patří do skupiny hypochondrů, s nimiž je skutečně obtížné vyjít. Před několika lety jsem se mu jednou podíval do krku a změřil mu tlak, když tu se najednou ozval, že má nádor na mozk, který mu zhoršuje zrak. Odpověděl jsem, že nemám čas poslouchat jeho báhorky. Ale trval na svém. Něco se mu děje v mozku. Zeptal jsem se ho, jak na to přišel. Bolí ho hlava? Motá se mu? Má nějaké jiné příznaky? Nevzdal to, dokud jsem ho nezatáhl do loděnice, kde je temněji, neposvítil mu do zorniček a nevysvětlil, že všechno vypadá normálně.

Jsem přesvědčený, že Jansson je zdravý jako ryba. Jeho otci je devadesát sedm let a žije v pečovatelském domě, nicméně hlavu má jasnou. Jansson s otcem od roku 1970 nemluví. Tehdy Jansson odmítl otci pomáhat s lovem úhořů a raději začal pracovat na jedné pile v kraji Småland. Proč si zvolil zrovna pilu, jsem nikdy nepochopil. Tomu, že nemohl vystát svého tyranského otce, samozřejmě rozumím. Ale pila? Marně bych se to pokoušel pochopit, protože toho vím moc málo. Ale od onoho roku 1970 spolu nemluví. Jansson se ze Smålandu vrátil teprve tehdy, když byl otec tak starý, že se odstěhoval do pečovatelského domu. Vůbec se nestýkají.

Jansson má starší sestru, která se jmenuje Linnea a bydlí ve vnitrozemí. Kdysi byla vdaná a provozovala letní kavárnu. Ale její muž potom umřel — upadl na kopci nad prodejnou potravin — a ona kavárnu zavřela a dala se na náboženství. Zprostředkovává kontakt mezi otcem a synem.

Přemýšlím, co si můžou říkat? Třeba sestra rok co rok předává jenom velké ticho?

Janssonova matka zemřela už před mnoha lety. Setkal jsem se s ní jenom jednou. To už mířila do děsivého mlhavého světa senility a domnívala se, že jsem její vlastní otec, který zemřel někdy ve dvacátých letech. Byl to šokující zážitek.

Dnes už bych nejspíš tak prudce nezareagoval. Ale tehdy jsem byl jiný.

Vlastně o Janssonovi nic nevím, kromě toho, že se jmenuje Ture a je listonoš. Neznám ho a on nezná mě. Ale když přijíždí od mysu, stávám na molu a čekám na něho. Stojím tam a přemýšlím, proč to dělám, a vím, že žádnou odpověď nedostanu.

Je to jako čekání na Boha nebo na Godota, ale místo nich přijíždí Jansson.

Usedám ke kuchyňskému stolu a otevírám deník, který si vedu celá léta, co tu bydlím. Nemám co vyprávět a nemám nikoho, kdo by se snad o to, co v něm stojí, mohl někdy zajímat. Každopádně píšu. Každý den, po celý rok, několik řádek. O počasí, o počtu ptáků na stromě za oknem, o svém zdraví. Nic jiného. Kdybych chtěl, můžu vyhledat nějaké datum před deseti lety a konstatovat, že když jsem na molu čekal na Janssona, seděla tam sýkorka nebo ústřičník.

Vedu kroniku života, který se úplně zhatil.

Uplynulo dopoledne.

Nastal čas natáhnout si čepici přes uši, vyrazit do třesutého mrazu, postavit se na molo a čekat, až dorazí Jansson. V této zimě musí v motorových saních hrozně mrznout. Někdy mám pocit, že když zakotví u mola, cítím slabý závan alkoholu. Chápu ho.

Jakmile jsem vstal od stolu, probudila se k životu zvířata. Jako první přiběhla ke dveřím kočka, pes je podstatně pomalejší. Vypustil jsem je a natáhl si moly prožraný kožich, který kdysi patřil mému dědečkovi, kolem krku jsem si omotal šálu a na hlavu narazil tlustou vojenskou čepici z druhé světové války. Potom jsem zašel na molo. Mráz štípal. Zastavil jsem se a poslouchal. Pořád jsem neslyšel žádné zvuky. Žádné ptáky ani Janssonův člun.

Představil jsem si ho. Jako by řídil starodávnou tramvaj, kde řidiči museli stát venku. Jeho zimní oblečení se vesměs nedalo popsat. Pláště, kabáty, kožešiny, dokonce i starý župan, to všechno na sebe navlékal, když byla taková zima jako dnes. Ptával jsem se ho, proč si nekoupí

některou z těch moderních zimních kombinéz, které jsem viděl někde v obchodě, když jsem byl na pevnině. Odpověděl, že jim nedůvěřuje. Samozřejmě je to jenom tím, že je držgrešle. Na hlavě má stejnou čepici jako já. Přes obličej má nataženou zlodějskou kuklu a staré motorkářské brýle.

Zeptal jsem se ho, jestli není povinností pošty obstarat mu teplé oblečení. V odpověď se mi dostalo jen nezřetelné zamumlání. Jansson chtěl mít s poštou co nejméně do činění, přestože se jedná o jeho zaměstnavatele.

Na ledě u mola ležel zmrzlý racek. Křídla měl složená, zmrzlé nohy mu trčely do vzduchu. Oči se podobaly dvěma lesklým krystalům. Položil jsem ho na kámen na břehu. Zároveň jsem zaslechl zvuk motoru. Nemusel jsem se dívat na hodinky, abych zjistil, že je přesný. Jansson přijížděl z nejbližšího ostrůvku Vesselsö. Tam bydlí taková stará ženská, Asta Karolina Åkerblomová. Je jí osmaosmdesát, trpí velkými bolestmi rukou, ale zarputile se odmítá vzdát života na ostrově, kde se narodila. Jansson povídal, že špatně vidí, přesto však pořád plete svetry a ponožky pro hejno svých vnoučat, která jsou rozeseta po celé zemi. Zajímalo by mě, jak ty svetry vypadají. Vážně se dá plést a vytvářet různé vzory, když je člověk skoro slepý?

Motorové sáně se přibližovaly a pak se objevily za mysem směrem na Lindsholmen. Je to zvláštní pohled, když se to vozidlo podobné hmyzu ukáže a člověk za volantem spatří onoho zakukleného muže. Jansson vypnul motor, velká vrtule utichla a on vklouzl k molu a sundal si brýle a kuklu. V obličejí byl rudý a zpocený.

„Bolí mě zub,“ oznámil mi, když se namáhavě vyškřábal na molo.

„A co chceš, abych s tím udělal?“

„Jsi doktor.“

„Nejsem zubař.“

„Bolí to tady dole vlevo.“

Jansson otevřel ústa, jako by za mými zády najednou spatřil něco strašlivého. Můj vlastní chrup je v celkem uspokojivém stavu. Obvykle to zvládám s jednou návštěvou zubaře za rok.

„Já s tím tady nic nenadělám. Běž k zubaři.“

„Snad se na to můžeš aspoň podívat.“

Jansson se nevzdá. Zašel jsem do loděnice a přinesl si baterku a lékařskou lopatku.

„Otevři puslu!“

„Je otevřená!“

„Víc.“

„Nemůžu.“

„Takhle nic nevidím. Otoč se sem!“

Posvítíl jsem Janssonovi do úst a zmáčkl jazyk. Zuby měl žluté a plné zubního kamene. Hodně plomb. Ale dásně vypadaly zdravě a neviděl jsem žádnou prasklinu.

„Nic nevidím.“

„Ale bolí to.“

„Tak jdi k zubaři. Vezmi si prášek proti bolesti!“

„Ty mi došly.“

Z lékárníčky jsem přinesl tubu tablet proti bolesti. Strčil si ji do kapsy. Jako obvykle ani nenaznačil otázku, co je dlužen. Ani za konzultaci, ani za tabletky. Jansson je člověk, který mou přátelskou velkorysost považuje za samozřejmou. Možná proto ho nemám rád. Je těžké mít za nejbližšího přítele někoho, koho nemáte rádi.

„Mám pro tebe balíček. Je to dárek od pošty.“